

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21.10.2008, sp. zn. 32 Cdo 2843/2008, ECLI:CZ:NS:2008:32.CDO.2843.2008.1

Číslo: 88/2009

Právní věta: Škoda spočívající v zaplacení smluvní pokuty zhotovitelem, není ve vztahu k jeho subdodavateli ve smyslu ustanovení § 379 obch. zák. předvídatelná, pokud byla tato smluvní pokuta sjednána až po uzavření subdodavatelské smlouvy, přičemž subdodavateli byla při uzavírání smlouvy předána smlouva mezi zhotovitelem a objednatelem neobsahující ujednání o smluvní pokutě.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 21.10.2008

Spisová značka: 32 Cdo 2843/2008

Číslo rozhodnutí: 88

Číslo sešitu: 8

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Náhrada škody

Předpisy:

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

K r a j s k ý s o u d v B r n ě rozsudkem ze dne 16. 8. 2006 výrokem I. uložil žalované zaplatit žalobci 2 721 014 Kč s příslušenstvím v podobě 0,05% úroku z prodlení denně, a to z částky 1 280 123 Kč za každý den prodlení od 15. 10. 1998 do zaplacení a z částky 1 500 000 Kč za každý den prodlení od 19. 9. 2001 do zaplacení, výrokem II. rozhodl o náhradě nákladů řízení a výrokem III. zamítl žalobu co do části příslušenství v podobě smluvního úroku 0,05% z částky 1 500 000 Kč za každý den prodlení od 15. 10. 1998 do 19. 9. 2001.

Soud vyšel z nesporných tvrzení účastníků o výši nedoplatku ceny díla, kterou žalovaná žalobci nezaplatila, a to ve výši 2 721 014 Kč se smluvním úrokem z prodlení 0,05% denně z této částky na základě smlouvy o dílo uzavřené dne 18. 5. 1998 mezi žalovanou, jako objednatelkou, a žalobcem, resp. úpadcem S., spol. s r.o., jako zhotovitelem, za účasti vedlejšího účastníka smlouvy F., spol. s r. o. Uplatnila-li žalovaná v rámci obrany proti žalobě námitku započtení vůči žalobci své tvrzené pohledávky z titulu náhrady škody ve výši 2 380 000 Kč, která jí měla vzniknout zaplacením smluvní pokuty společnosti F., spol. s r. o., na základě dodatku č. 2 ze dne 11. 9. 1998 ke smlouvě o dílo ze dne 26. 5. 1998, uzavřené mezi F., spol. s r. o., jako objednatelkou, a žalovanou, jako zhotovitelkou, soud tuto námitku považoval za účelovou s tím, že škoda, která měla žalované vzniknout, není předvídatelnou škodou, jestliže žalobce nebyl seznámen s tímto dodatkem smlouvy, již nebyl účastníkem, a ani při obvyklé péči nemohl předvídat postih za prodlení s odstraněním záručních vad ve formě smluvní pokuty. Uzavřel, že žalobce není povinen nahrazovat škodu uplatněnou žalovanou,

byla-li ve smyslu § 397 obch. zák. nepředvídatelná a žalovaná zároveň nemá nárok na náhradu škody pro neplnění své povinnosti dané ustanovením § 384 obch. zák., stanovící povinnost předcházet škodám a omezit na minimum jejich rozsah, kterou nesplnila tím, že neprodleně neupozornila žalobce na možný vznik škody odvíjející se od jejího smluvního ujednání se společností F., spol. s r. o., ohledně smluvní pokuty za prodlení s odstraněním vad a nedodělků, kterou si sjednala až v samotném závěru dokončení díla, bez toho, aby o tom byl informován žalobce, který byl povinen odstraňovat vady a nedodělky na základě jiné smlouvy o dílo. Soud dovodil, že ani průměrně pečlivá osoba nemohla předvídat dopady způsobené následným jednáním žalované o smluvní pokutě s třetí osobou. Přihlédl i k tomu, že žalovaná ani v průběhu reklamačního řízení a odstraňování vad na možné důsledky neodstranění vad včas žalobce neupozornila, a proto uzavřel, že za vzniklou škodu odpovídá žalovaná sama.

Soud prvního stupně mimoto považoval jednání žalované, směřující k separátnímu ujednání o smluvní pokutě se společností F., spol. s r. o., s níž byla zájmově a personálně propojena, bez vědomosti žalobce o tomto ujednání, za jednání, které je ve smyslu § 265 obch. zák. v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku a nepožívá právní ochrany. Příslušenství v podobě úroku z prodlení přiznal žalobkyni s ohledem na jeho sjednanou výši a s přihlédnutím ke splatnosti nedoplatku smluvní ceny ve výši 1 280 123 Kč dne 15. 10. 1998 a zádržného ve výši 1 500 000 Kč dne 19. 9. 2001, skončila-li zádržní doba dne 18. 9. 2001 po uplynutí sjednané tříleté záruky, počínající běžet 18. 9. 1998 po předání a převzetí díla podle zápisu ze dne 17. 9. 1998.

V r c h n í s o u d v Olomouci rozsudkem ze dne 17. 3. 2008 změnil napadený vyhovující výrok rozsudku soudu prvního stupně tak, že žalovaná je povinna zaplatit žalobci 2 721 014 Kč s 0,05% úrokem z prodlení denně z částky 1 221 014 Kč od 16. 10. 1998 do zaplacení a z částky 1 500 000 Kč od 25. 9. 2001 do zaplacení; výrokem II. ve zbytku příslušenství přiznané soudem prvního stupně zamítl a výroky IV. a V. rozhodl o náhradě nákladů řízení před soudy obou stupňů.

Odvolací soud vyšel ze skutkových zjištění soudu prvního stupně a dospěl ke stejnému právnímu závěru, že žalobce má nárok na zaplacení nedoplatku ceny díla ve výši 2 721 014 Kč, mezi účastníky nesporné, neboť nedošlo k zániku této pohledávky započtením pohledávky žalované z titulu náhrady škody vůči pohledávce žalobce, škoda vzniklá žalované z titulu zaplacení smluvní pokuty jejímu smluvnímu partnerovi byla smyslu § 397 obch. zák. škodou nepředvídatelnou, která se nenahrazuje. Stejně jako soud prvního stupně dovodil, že žalobce neměl žádnou povědomost o uzavření dohody žalované s jejím smluvním partnerem F., spol. s r. o., ohledně smluvní pokuty, k níž došlo až po uzavření smlouvy o dílo platně sjednané mezi žalobcem a žalovanou, v níž byla vedlejším účastníkem i společnost F., spol. s r. o., a nemohl tedy ani jako dbalý podnikatel předvídat, že po uzavření smlouvy o dílo dne 18. 5. 1998, kde ujednání o smluvní pokutě absentovalo, žalovaná sjedná smluvní pokutu v jiné smlouvě ze dne 26. 5. 1998, uzavřené se společností F., spol. s r. o., resp. jejím dodatku ze dne 11. 9. 1998.

Odvolací soud se neztotožnil se soudem prvního stupně ohledně příslušenství z přiznané částky a rozhodnutí soudu prvního stupně změnil ve prospěch žalované tak, že úrok z prodlení stanovil místo z částky 1 280 123 Kč z částky 1 221 014 Kč z důvodu zastavení řízení v částce rovnající se rozdílu těchto částek a stanovil počátek prodlení z této částky na 16. 10. 1998, místo 15. 10. 1998, jak stanovil soud prvního stupně, vycházející ze zjištění splatnosti uvedené částky dne 15. 10. 1998. Rovněž u částky ve výši 1 500 000 Kč stanovil pozdější počátek prodlení oproti soudu prvního stupně, a to na 25. 9. 2001, neboť splatnost bankovní záruky ve výši 1 500 000 Kč, určené k financování záručních oprav po dobu záruky v délce 36 měsíců, nastala 24. 9. 2001, tj. po uplynutí záruky od nabytí právní moci kolaudačního rozhodnutí dne 23. 9. 1998.

Proti rozsudku odvolacího soudu podala žalovaná dovolání z důvodů uvedených v § 241a odst. 2 písm. a), b) o. s. ř. Domnívá se, že dovolání je přípustné podle § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř., ač byla

odvolacím soudem poučena, že dovolání je přípustné jen pokud dovolací soud dospěje k závěru, že napadené rozhodnutí má ve věci samé po právní stránce zásadní význam. Povahu měnícího rozhodnutí odvolacího soudu spatřuje v tom, že soud prvního stupně neuznal obranu žalované ve formě zápočtu náhrady škody za oprávněnou, posoudil-li její jednání za jednání, které je v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku a nemůže požívat právní ochrany, zatímco odvolací soud dospěl k obsahově odlišnému závěru, vycházející z úvahy, že započtená pohledávka žalované nebyla předvídatelnou škodou podle § 379 obch. zák., žalobci tedy nevznikla povinnost tuto škodu hradit a pohledávka žalované nemohla být započtena vůči pohledávce žalobce. Dovolatelka je dále přesvědčena, že napadené rozhodnutí má i zásadní právní význam, který tkví v zodpovězení otázky, která nebyla dosud Nejvyšším soudem řešena, tj. zda smluvní pokuta, kterou uhradila žalovaná jako zhotovitelka svému objednateli (investorovi) ve stavebnictví za prodlení s odstraněním vady, byla pro žalobce, jako zhotovitele (subdodavatele), předvídatelnou škodou s přihlédnutím ke všem skutečnostem, které měl jako podnikatel ve stavebnictví znát a při obvyklé péči mohl předvídat. Dovolatelka má za to, že tuto otázku řešil odvolací soud v rozporu s hmotným právem (§ 379 obch. zák.), pominul-li, že toto ustanovení je založeno na objektivním měřítku pravděpodobnosti určitého důsledku s přihlédnutím k obvyklé péči, kterou má povinná strana znát, a nikoliv jen na subjektivním základu, jak věc odvolací soud posuzoval, vycházel-li pouze z ujednání mezi účastníky, bez toho, aby vzal v úvahu i ostatní důkazy ve vztahu mezi třetími osobami. Dovolatelka zdůrazňuje, že odvolací soud nepřihlédl ani k tomu, že smluvní pokuta je ve stavebnictví obvyklá, a pokud by se žalobce neprojevil jako nekompetentní podnikatel, musel její pravděpodobnost sjednání mezi třetí osobou a žalovanou s ohledem na obchodní zvyklosti ve stavebnictví předvídat. Dále namítá, že soud se vůbec nezabýval důkazem v podobě smlouvy č. 14/98, uzavřené mezi účastníky v opačném postavení, týkající se totožného díla, resp. jeho části, kdy při jejím posouzení mohla být zjištěna povědomost žalobce o pravděpodobnosti sjednání smluvní pokuty. Nehodnotil-li odvolací soud veškeré důkazy, které byly v řízení předloženy, a ve vzájemné souvislosti a nepřihlédl-li pečlivě ke všemu, co vyšlo v řízení najevo, dovolatelka se domnívá, že řízení je postiženo vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci. Navrhla, aby rozsudek odvolacího soudu i soudu prvního stupně byl zrušen a věc byla vrácena soudu prvního stupně k dalšímu řízení, neboť dovolací důvody se vztahují i na nesprávné právní posouzení soudem prvního stupně.

N e j v y š š í s o u d dovolání zamítl.

Z odůvodnění:

Nejvyšší soud, jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.), po zjištění, že dovolání žalované bylo podáno včas (§ 240 odst. 1 o. s. ř.) a je řádně zastoupena (§ 241 odst. 1 o. s. ř.), nejprve zkoumal, zda je dovolání přípustné.

Podle § 236 o. s. ř. lze dovoláním napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští.

Dovolatelka se nesprávně domnívá, že dovolání je přípustné podle § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř. Podle uvedeného ustanovení je dovolání přípustné proti rozsudku odvolacího soudu a proti usnesení odvolacího soudu, jimiž bylo změněno rozhodnutí soudu prvního stupně ve věci samé. Pro posouzení toho, zda je rozsudek odvolacího soudu rozsudkem měnícím, je rozhodující nikoliv to, zda odvolací soud formálně rozhodl podle § 220 o. s. ř., nýbrž, zda odvolací soud posoudil práva a povinnosti v právních vztazích účastníků řízení po obsahové stránce jinak, než soud prvního stupně (srov. např. Judikát R 52/99, SJ 7/2000). V dané věci odvolací soud v části, kdy rozhodl o úroku z prodlení z částky 1 221 014 Kč, rozhodl stejně jako soud prvního stupně, neboť rovněž soud prvního stupně přiznal úrok z prodlení z této částky, je-li tato částka zahrnuta v částce 1 280 123 Kč, z níž soud prvního stupně stanovil úrok z prodlení.

V této souvislosti je nutno zároveň připomenout usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 1997, sp. zn. 2 Cdon 1363/96, uveřejněné v časopise Soudní judikatura č. 3, ročník 1998, pod číslem 28, kde Nejvyšší soud, jako i v dalších svých rozhodnutích, formuloval a odůvodnil závěr, podle něž k podání dovolání je oprávněn (tzv. subjektivní přípustnost) pouze ten účastník, v jehož poměrech rozhodnutím odvolacího soudu nastala újma odstranitelná tím, že dovolací soud toto rozhodnutí zruší. Uvedené usnesení tedy dopadá i na rozhodnutí o počátku prodlení v dané věci, jestliže odvolací soud změnou rozhodnutí soudu prvního stupně rozhodl ve prospěch žalované (dovolatelky) tak, že stanovil povinnost zaplatit úrok z prodlení za kratší dobu, než stanovil soud prvního stupně. V této části by tedy dovolání žalované bylo subjektivně nepřipustné a dovolací soud by je musel v této části odmítnout. Z obsahu dovolání však vyplývá, že dovolatelka proti výroku o stanovení délky prodlení odvolacím soudem nebrojí, pouze změnu délky prodlení připomíná v souvislosti s přípustností dovolání.

Proti potvrzujícímu výroku rozsudku odvolacího soudu ve věci samé, jako je to v daném případě, je dovolání přípustné za podmínek uvedených v § 237 odst. 1 písm. b) a písm. c) o. s. ř.

Podle § 237 odst. 1 písm. b) o. s. ř. je dovolání přípustné proti rozsudku odvolacího soudu, jímž byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně, kterým soud prvního stupně rozhodl jinak než v dřívějším rozsudku proto, že byl vázán právním názorem odvolacího soudu, který dřívější rozhodnutí zrušil. O takový případ se v dané věci nejedná, přichází proto v úvahu pouze přípustnost dovolání, jejíž podmínky stanoví § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. Ta je dána tehdy, pokud dovolání není přípustné podle písmena b) tohoto ustanovení a dovolací soud dospěje k závěru, že napadené rozhodnutí má ve věci samé po právní stránce zásadní význam.

Podle § 237 odst. 3 o. s. ř. má rozhodnutí odvolacího soudu po právní stránce zásadní význam zejména tehdy, řeší-li právní otázku, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena, nebo která je odvolacími soudy nebo dovolacím soudem rozhodována rozdílně, nebo řeší-li právní otázku v rozporu s hmotným právem. Předpokladem je, že řešení právní otázky mělo pro rozhodnutí o věci určující význam, tedy že nešlo jen o takovou právní otázku, na niž rozsudek odvolacího soudu nebyl z hlediska právního posouzení věci založen. Zásadní právní význam má rozsudek odvolacího soudu současně pouze tehdy, jestliže v něm řešená právní otázka má zásadní význam nejen pro rozhodnutí v posuzované věci, ale z hlediska rozhodovací činnosti soudů vůbec (pro jejich judikaturu), přičemž se musí jednat o takovou právní otázku, která v rozhodování dovolacího soudu nebyla dosud řešena nebo která je dovolacím soudem rozhodována rozdílně. Závěr o tom, zda dovoláním napadený rozsudek odvolacího soudu má po právní stránce zásadní význam, dovolací soud činí předběžně; zvláštní rozhodnutí o tom nevydává. Dospěje-li ke kladnému závěru, jde o přípustné dovolání a dovolací soud bez dalšího přezkoumá napadený rozsudek a rozhodne o něm meritorně.

Přípustnost dovolání podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. není založena již tím, že dovolatel tvrdí, že napadené rozhodnutí odvolacího soudu má ve věci samé po právní stránce zásadní význam. Přípustnost dovolání nastává tehdy, jestliže dovolací soud za použití hledisek, příkladmo uvedených v ustanovení § 237 odst. 3 o. s. ř., dospěje k závěru, že napadené rozhodnutí odvolacího soudu ve věci samé po právní stránce zásadní význam skutečně má. Teprve za situace, kdy dovolací soud shledá přípustnost dovolání pro zásadní právní význam napadeného rozsudku, může se zabývat ostatními uplatněnými dovolacími důvody.

Dovolací soud dospěl k závěru, že dovolání žalované směřující proti výroku rozsudku odvolacího soudu ve věci samé, je podle § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. přípustné, neboť rozhodnutí odvolacího soudu má v této části ve smyslu § 237 odst. 3 o. s. ř. po právní stránce zásadní význam tím, že řešení právní otázky, kterou dovolatela pokládá, je pro právní praxi významné a v rozhodování dovolacího soudu nebyla tato otázka dosud řešena.

Dovolací soud poté přezkoumal napadený rozsudek odvolacího soudu ve věci samé v souladu s § 242 odst. 1 a 3 o. s. ř.

Je-li dovolání přípustné, dovolací soud přihlédne k vadám uvedeným v § 229 odst. 1, § 229 odst. 2 písm. a) a b) a § 229 odst. 3 o. s. ř., jakož i k jiným vadám řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, i kdyby nebyly v dovolání uplatněny. Vady řízení uvedené v § 229 odst. 1, § 229 odst. 2 písm. a) a b) a § 229 odst. 3 o. s. ř. se z obsahu spisu nepodávají a dovolatelka ani tyto vady nenamítá.

Namítá-li dovolatelka, že řízení je postiženo jinou vadou řízení, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, kterou spatřuje v nesprávném hodnocení důkazů, je třeba konstatovat, že mezi jiné vady řízení případné nesprávné hodnocení důkazů nepatří (srov. Občanský soudní řád, komentář, Bureš, Drápal, Krčmář a kol., C. H. BECK, 7. vydání r. 2006, str. 1266).

Dovolací důvod podle § 241a odst. 2 písm. a) o. s. ř. nebyl tedy uplatněn důvodně.

Dovolací soud se dále zabýval dovolatelkou uplatněným dovolacím důvodem ve smyslu § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř., nesprávným právním posouzením věci, kterým je pochybení soudu při aplikaci práva na zjištěný skutkový stav, tedy případ, kdy byl skutkový stav posouzen podle jiného právního předpisu, než který měl být správně použit, nebo byl-li sice aplikován správně určený právní předpis, ale soud jej nesprávně interpretoval (vyložil nesprávně podmínky obecně vyjádřené v hypotéze právní normy a v důsledku toho nesprávně aplikoval vlastní pravidlo, stanovené dispozicí právní normy).

Při posouzení dovolatelkou namítaného nesprávného posouzení věci a položené otázky zásadního významu je třeba vyjít z ustanovení § 379 obch. zák., podle něhož, nestanoví-li tento zákon jinak, nahrazuje se skutečná škoda a ušlý zisk. Nenahrazuje se škoda, jež převyšuje škodu, kterou v době vzniku závazkového vztahu povinná strana jako možný důsledek porušení své povinnosti předvíдалa nebo kterou bylo možno předvídat s přihlédnutím ke skutečnostem, jež v uvedené době povinná strana znala nebo měla znát při obvyklé péči.

Při řešení zásadní právní otázky a dovolací námitky žalované je třeba dát dovolatelce za pravdu, že ustanovení § 379 obch. zák. je založeno na objektivním měřítku pravděpodobnosti určitého důsledku a předvídatelnost škody ve smyslu tohoto ustanovení není možno posoudit jen na subjektivním základu. Nelze však považovat již za správný úsudek dovolatelky, domnívá-li se, že objektivní pravděpodobnost určitého důsledku není možno dovodit i ze situace, kdy v době vzniku smlouvy mezi účastníky sporu bylo najisto postaveno, že smluvní pokuta mezi žalovanou, jako zhotovitelkou, a třetí osobou, jejím smluvním partnerem, není sjednána. V době vzniku závazkového vztahu tak žalobce, jako povinná osoba ve smyslu § 379 obch. zák., s přihlédnutím k této objektivně dané a jisté okolnosti nemohl předvídat, že v budoucnu žalovaná se svým smluvním partnerem sjedná smluvní pokutu. S dovolatelkou lze souhlasit, že ujednání o smluvní pokutě je běžným způsobem zajištění plnění závazku ve stavebnictví, které lze předvídat. Nemůže být ale považováno za předvídatelné, pokud jedna smluvní strana závazkového vztahu, jako subdodavatel, má v době vzniku závazkového vztahu najisto postaveno, že druhá smluvní strana – objednatel není zavázána, jako zhotovitel v jiném smluvním vztahu ke svému smluvnímu partnerovi (objednateli) povinností zaplatit smluvní pokutu. Vzal-li tedy odvolací soud při posouzení nepředvídatelnosti škody v úvahu prokázanou skutečnost, že v době vzniku smlouvy uzavírané mezi účastníky bylo najisto postaveno, tedy objektivně dáno, že smluvní pokuta mezi žalovaným a jeho smluvním partnerem není sjednána, není možno dospět k závěru, že by odvolací soud posoudil věc jen na základě subjektivního hlediska vědomosti či nevědomosti žalobce o možném vzniku škody a že by nevzal v úvahu objektivně existující okolnosti, z nichž ani při obvyklé péči znalého podnikatele nebylo možno předvídat vznik škody. Závěr odvolacího soudu o nepředvídatelnosti škody není tedy za daných skutkových zjištění v rozporu s hmotným

právem. Ustanovení § 379 obch. zák. posuzuje předvídatelnost škody s přihlédnutím ke skutečnostem, které povinná strana měla znát v době vzniku závazkového vztahu. Ze skutkových zjištění je nepochybné, že skutečnost, že by v důsledku porušení povinnosti žalobcem mohla žalovaná vzniknout škoda, spočívající v povinnosti nahradit ji škodu v důsledku zaplacení smluvní pokuty svému objednateli nebyla žalobci známa. Zbývá posoudit, zda mohla být s přihlédnutím ke všem okolnostem možnost vzniku škody známa, tj. jestli žalobce měl předpokládat, že v budoucnu taková situace může vzniknout. V obchodním styku v oblasti investiční výstavby je nezvyklé, aby si účastníci závazkového vztahu nesjednali smluvní pokutu zajišťující splnění smluvní povinnosti při vzniku závazkového vztahu (tj. ve smlouvě o dílo) a sjednali ji až v průběhu existence závazkového vztahu dodatkem ke smlouvě o dílo. Žalobce tudíž nemohl objektivně předpokládat za situace, kdy měl od žalované k dispozici smlouvu o dílo, kde si žalovaná jako zhotovitelka se svým objednatelem smluvní pokutu nesjednala, že tak žalovaná učiní dodatečně a smluvní pokutu si dohodne v rámci dodatku ke smlouvě. Odvolacímu soudu nelze tedy vytknout nesprávné právní posouzení, uzavřel-li, že žalovaná nemá právo na náhradu škody vůči žalobci, a proto nelze v rámci její obrany proti zaplacení žalobcem požadované a mezi účastníky nesporné pohledávky započíst její pohledávku z titulu náhrady škody vůči pohledávce žalobce.

Dovolací důvod vycházející z nesprávného právního posouzení ve smyslu § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. nebyl tedy uplatněn důvodně.

Nejvyšší soud, aniž nařídil jednání (§ 243a odst. 1 o. s. ř.), proto dovolání žalované podle § 243b odst. 2, věta před středníkem, o. s. ř. zamítl.